

КАЗУС

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 1997 йил 29 август 466-I-сон қарори билан тасдиқланган “Жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш” миллий дастури мустақил Ўзбекистон тарихида қабул қилинган норматив-ҳуқуқий жиҳатдан жамиятда ҳуқуқий маданиятни оширишга қаратилган дастлабки ҳужжатдир.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 9 январдаги ПФ–5618-сон Фармони билан тасдиқланган “Жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш Концепцияси” бу борадаги ўзида замонавий ёндашувларни қамраб олган норматив-ҳуқуқий ҳужжат ҳисобланади.

Аҳолининг ҳуқуқий билимларини оширишга доир вазифаларга умумий тус берилиши, уларни амалга оширишнинг аниқ таъсирчан механизмини яратиш нуқтаи назаридан юқорида келтирилган икки норматив-ҳуқуқий ҳужжатни таҳлил этинг. Амалий мисоллар ёрдамида фикрингизни асосланг.

Жавоб:

Берилган ушбу казусда таҳлил қилиниши керак бўлган муаммоларнинг ечимини топиш учун келтирилган ҳолат юзасидан қуйидаги саволларга жавоб беришимиз зарур:

1. 1997 йил 29 август 466-I-сон қарори билан тасдиқланган “Жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш” миллий дастурнинг мақсади нималардан иборат?
2. Жамиятда ҳуқуқий маданиятни ошириш нима учун зарур?
3. Мазкур ҳужжатга “Миллий дастур” даражасигача мақом берилишига сабаб нима?
4. 2019 йил 9 январдаги ПФ–5618-сон Фармони билан тасдиқланган “Жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш Концепцияси” мазмуни

5. Янги Ўзбекистонда ҳуқуқий маданиятни оширишга оид қарашлар, замонавий ёндашувлар.

XXI асрнинг замонавий давлатида нафақат ўзининг ижтимоий-иқтисодий барқарорлиги, геосиёсий қарашлари, ҳарбий салоҳияти, ҳуқуқ тизими, ҳуқуқий муҳофаза механизмлари билан бир қаторда юксак ҳуқуқий онг ва маданиятга эга бўлган маънавиятли жамият аъзоларидан ташкил топиши бугунги куннинг зарур талаби сифатида баҳоланмоқда. Зеро, биринчи президентимиз И.А.Каримов мамлакатнинг ҳар бир фуқароси шахс ҳуқуқ ва эркинликлари таминланишига эришиши, юксак ҳуқуқий маданияти, ўзларини шахсий дахлсизликларини ҳимоя қилиши билан бир қаторда давлат олдидаги мажбуриятларини ҳуқуқий онг ва саводхонлигини намоён этиб бажариш лозимлигини таъкидлайди. Ва бу ҳақда “ аҳолига чуқур ҳуқуқий билимлар беришни йўлга қўйиш , бу орқали ҳуқуқий маданиятни оширишга эришиш, ...том маънодаги ҳуқуқий онгни шакллантириш талаб этилади. Бу жамиятнинг тўғри демократик йўлдан ривожланиши учун зарурдир”¹ деб ўзларининг фикрларини билдириб ўтганлар.

1997 йилга қадар Конституция, қатор қонун ва қонун ости ҳужжатлари билан шахс ҳуқуқий камолоти тўғрисидаги масалалар ҳал қилиб келинди. Мамлакатнинг ижтимоий- иқтисодий, сиёсий-ҳуқуқий тизими ривожлангани сари “ҳуқуқий онг” ва “ҳуқуқий маданият” деган ижтимоий категорияларга кенг эҳтиёжлар сезила бошлади. Бунга сабаб, давлатнинг ҳар томонлама ривожланиши кўп жихатдан аҳолининг ҳуқуқий онг ва маданиятига боғлиқ ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 1997 йил 29 август 466-I-сон қарори билан тасдиқланган “Жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш” Миллий дастурининг қабул қилинишида юқорида

¹ Каримов И.А. Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлида, Т.6.-Тошкент: “Ўзбекистон”, 1998.-Б.26

келтириб ўтилган омиллар асос бўлди. Фикримча, ушбу ҳужжатнинг Миллий дастур даражасида қабул қилинишининг яна асосий сабаблардан бири, бугунги глобаллашув жараёнида демократик жамият кураётган давлат, халқаро майдонда суверен тенглик, сиёсий майдонда мустаҳкам пойдевор, шунингдек, ҳуқуқий тизимнинг самарали фаолияти, фуқароларнинг қонун ва қонун ости ҳужжатларини билиши ва унга амал қилиши, ҳурмат қилиши янги мустақил бўлган давлат учун муҳим таянч бўлиб хизмат қилиши инкор этиб бўлмайдиган ҳолат.

Мамлакатнинг ҳуқуқий соҳадаги ислохотларини тизимли равишда олиб бориши, шунингдек давлат ва нодавлат ташкилотлар фаолиятида, суд-ҳуқуқ тизимида, қонун ҳимояси ва унинг амалиёти билан шуғулланувчи хизмат кўрсатувчи муассасаларга ва ташкилотларга, айниқса, адлия органлари фаолиятида, маҳаллий давлат ҳокимияти ва фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органларига Миллий дастурдан келиб чиқиб ўзига тегишлича аҳолининг барча қатламларига етиб бориши мумкин бўлган оптимал, либерал ҳаракатлар мақсадли режасини тузиш зарур бўлди. Миллий дастур бўйича аҳолининг барча қатламлари ижтимоий муносабатларда жамиятда бўлаётган ҳуқуқий вазиятлар билан боғлиқ бўлган жараёнларни юридик таҳлил қила олиш, уларга қонун талаблари бўйича ечим топишга эришиши мақсад қилиб олинган эди.

Ҳуқуқий маданиятни шакллантириш ва юксалтириш соҳасидаги давлат сиёсати қуйидаги принципларга асосланади: инсон ҳуқуқлари ва эркинликларининг устуворлиги; Конституция ва қонуннинг устунлиги; демократияга асосланганлик; ижтимоий адолат; илмийлик; узлуксизлик; ҳуқуқий тарбиядаги ворислик ҳамда умумийлик; ҳуқуқий ахборотнинг ҳамма учун очиқлиги; ҳуқуқий тарбия ва ҳуқуқий маорифнинг бирлиги ҳамда уларга табақалаштирилган ёндашув².

² Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 1997 йил 29 август 466-І-сон қарори билан тасдиқланган. Жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш миллий Дастури.

Ўзбекистон Республикасида фуқаролари жамият ва давлатда муҳим фактор бўлиб хизмат қилиши ва лозим бўлса демократик принципларга асосланган ҳолда қонун қабул қилиш жараёнига иштирок этиши, жамоат ишлари ва назоратида давлатнинг муҳим маслакдоши бўлиб хизмат қилиши лозим. Бунинг учун давлат ва фуқаролар ўртасидаги муносабат, оммада ҳуқуқий маданият ва ижтимоий фаоллик юксак даражада ривожланган бўлиши зарур. Қонун ҳужжатлари аниқ, бевосита оддий халқ учун тушунарли ва албатта амалиёт билан узвий боғлиқ бўлиши керак. Миллий дастурга асосан ижро органлари қонун ҳужжатларига ўзгартириш киритиши эмас, балки, бевосита уларнинг ижросини таъминлаш учун қабул қилишлари мумкин.

Аҳолининг ҳуқуқий маданиятини ошириш бевосита унинг халқ ҳокимияти органлари, унинг ҳудудий фаолиятига ишонч ва уларнинг амалда бажараётган ишлари омманинг фикри ва қарашларини ўзида акс эттириши лозим.

Халқнинг ҳуқуқий онгини шакллантириш юқори турувчи органларга ҳуқуқий асосларни тўғри қўллаш ва асослантириш қанчалик муҳим бўлса, унинг қонуний манфаатларини ҳимоя қиладиган касб юристларнинг ўрни шунчалик катта. Жамиятда қонун қабул қилиш, у асосида қонун ости ҳужжатлари ва актларини жорий қилиш қанчалик билим малака талаб қилса, уни тушуниш, тушунтириш ва амалиётда қўллаш шунчалик тенг аҳамиятли ҳисобланади. Бу борада юристлар жамиятни ҳуқуқий онгини шакллантириши жуда муҳим восита бўлиб хизмат қилади.

Ҳуқуқий маданиятни шахс камолоти аввалидан бошлаш муҳим ҳисобланиб ва буни таълимнинг илк шаклидан бошлаш яхши самара беради. Шундан келиб чиқиб олиб борилаётган ислохотлар давоми сифатида Ўзбекистон Республикасининг биринчи Президенти Каримов И.А. томонидан 2001 йил 4 январда “Ўзбекистон Республикаси Конституциясини ўрганишни ташкил этиш тўғрисида”ги фармонни имзоланди. Ва бу курс таълимнинг барча тизимига жорий этилди. Бу ўқув курси бевосита халқни

ҳуқуқий онги ва маданиятини оширишнинг содда кўриниши эди. Бу жараён мамлакатда фуқаролик жамиятини асосларини шакллантириш, сиёсий-ҳуқуқий қарашларни давлат билан ҳамкорлигига эришиш, шу пайтгача йўл қўйилган хатоларни такрорламаслик, жамиятда ҳуқуқий онгли ва маданиятли фуқароларни ролини ошириш, давлат ва шахс муносабатларида қонунийлик ва ижтимоий адолат принципига амал қилишини мақсад қилиб қўйди.

Ҳуқуқий маданиятни оширишда нисбатан аҳолини кенг қатлами билан бир қаторда давлат органлари мансабдор шахслари ва уларнинг ходимлари, давлат хизматчиларининг ҳуқуқий саводхонлигини ҳам оширишни тақозо этади. Бу борада ОАВ нинг ўрни муҳим. Уларнинг ҳуқуқий маданиятни ошириш, давлат томонидан чиқарилган норматив ҳужжатларни нашр этиш, таҳлилий материаллари ва мансабдор шахсларга мўлжалланган нашрларини кўпайтириш бу борадаги очиқ қолган саволлар ва ҳуқуқни қўллаш амалиётида қўл келади.

Концепцияда келтирилишича, мамлакатимиз ҳуқуқий тизимининг ривожланиши ва унда туб ислохотларнинг олиб борилиши сўнги йилларда ҳуқуқ ривожини яна бир юқори босқичга олиб чиқди. Шу билан бир қаторда мамлакатда ҲМҚОлари томонидан ҳуқуқни таъминлаш, бошқа ижтимоий институтлар иштироки, жамоатчилик назорати лозим даражада олиб борилмаганлиги давлат ва жамият муносабатларига тўсқинликни юзага келтирди. Ҳар бир шахсда ҳуқуқни қўллаш қўникмаларини шакллантириш ёки унга нисбатан ҳурмат ҳиссини уйғотиш ва бу билан ёшларнинг ҳуқуқбузарлик ва ахлоқ қоидаларига риоя қилмаслик борасидаги янги давр муаммосига самарали ечим топиш зарурати бор эди.

Бугунги ахборотлашган даврда ёшларни ва уларнинг онгини, ҳуқуқий маданиятини оширишда юридик билим беришнинг замонавий усуллари топиш муҳим.

2019 йил 9 январда ПФ-5618-сон Фармони билан тасдиқланган “Жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш Концепцияси” қабул қилинди. Ушбу фармон юқорида таҳлил қилинган Миллий дастурни бевосита

тўлдирувчи, замонавий ёндашувларни камраб олган норматив-ҳуқуқий ҳужжат ҳисобланади. Мамлакатимизда ҳуқуқий онг ва маданиятни шакллантириш борасида концептуал қарашлар , тамойиллар, факт ва ҳодисалар биз таҳлил қилаётган ҳужжатнинг юридик асосини ташкил этмоқда.

Мазкур Концепцияда ҳуқуқий маданиятни оширишга қаратилган ишлар билан бир қаторда , уни рўёбга чиқаришда йўл қўйилаётган хато ва камчиликлар, имкониятларнинг мавжуд ёки мавжуд эмаслиги, нодавлат ташкилотлар билан ҳамкорлик, инноватцион усуллардан фойдаланиш, интернет технологиялари самараси борасидаги камчиликлар ҳам ўрин олган. Бугунги кун ёшларининг онгига улар қабул қилиши мумкин бўлган йўл билан кириб бориш талабини қўяди. Акс ҳолда биз ёшларни том маънода бой берган бўламиз.

Концепция ўзининг мазмунига кўра, оила маҳалла ва ижтимоий муносабат объектларида етарлича механизм яратилмаган, эскича қарашлар, ўз таъсирини сақлаб қолган, ижтимоий шерикчилик жуда танг аҳволда. Ҳуқуқий иммунитетни шакллантиришга доир масалаларни инноватцион ёндашувлар асосида амалга ошириш кўлами паст. Ижтимоий тармоқлар ва ундаги маълумотлардан тўғри фойдаланишни рағбатлантириш ўта муҳим ҳисобланади.

Янги қабул қилинган ҳужжатда оилада ҳуқуқий тарбияни шакллантиришга алоҳида эътибор қаратилган ва бу натижадорлигига мен ҳам қўшиламан. Ҳуқуқий маданиятни оширишда , шахс тарбиясида ота-онанинг нисбатан фаоллиги яхши самара бериши ҳам белгиланган.

Концепция бўйича вазифалардан яна бири қисқа муддат ичида миллий интернет порталини яратиш ва бу ишларнинг давоми сифатида ҳуқуқий ахборот тизимини яратиш бўлди. Бу имкониятлардан фойдаланиб аҳолини юридик билимини юксалтиришга доир маълумотлар бериб бориш кўзда тутилди.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, Ўзбекистон Республикасида фуқароларнинг ҳуқуқий маданиятини юксалтириш масалалари юқоридаги ҳужжатлар ва бошқа нормалар билан ҳам қамраб олинган.

Концепцияда шахснинг ҳуқуқий камолотининг энг кичик элементларига ҳам эътибор қаратилган. Шахснинг жамиятда ўрнини топишидаги ҳуқуқий билимлари ва бунга эришишнинг энг замонавий ёндашувларни тарғиб этиш белгиланган. Концепция дастлабки асос Миллий дастурда ўрнатилмаган меъёрларни ўзида акс этди. Ҳужжат янги таклифлар билан ўзининг мукаммал юридик асос эканлигини исботлади. Умумий ҳолда янги Концепциямиз давлат ва фуқаролар муносабатларининг ҳуқуқий маданият кўламида бўлиши, шахсий эҳтиёжларни давлат манфаатларидан устун қўймаслик, ёш авлоднинг ҳуқуқий билимини ошириб, уларнинг жамиятда фаоллигини кучайтириш, замонавий имкониятлардан фойдаланиб кенг ОАВ тарғиботига эришишни назарда тутди. Давлат органлари ва фуқароларнинг муносабатларида ижтимоий адолат принципига амал қилинишига эришишдан иборат.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Каримов И.А. Хавфсизлик ва барқарор тараққиёт йўлида, Т.6.-Тошкент: “Ўзбекистон”, 1998.-Б.26
2. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 1997 йил 29 август 466- I-сон қарори билан тасдиқланган. Жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш миллий Дастури.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 9 январдаги Жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш Концепцияси. ПФ-5618-сон.

Фойдаланилган веб сайт:

1. www.lex.uz